

Сергієнко Тетяна Іванівна

к.політ.н, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

ОСВІТА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

***Анотація.** У статті розглядаються теоретичні аспекти концепції сталого розвитку суспільства як невід'ємної частини сучасної освіти. Досліджено суть сталого розвитку та з'ясовано, що основою сталого розвитку є освіта. Запропоновано рекомендації щодо розвитку суспільства як невід'ємної складової сучасної освіти.*

***Ключові слова:** сталий розвиток, концепція сталого розвитку, суспільство, соціальні потреби, освіта.*

***Annotation.** This article discusses the theoretical aspects of the concept of sustainable development of society as an integral part of modern education. The essence of sustainable development has been studied and it has been found that the basis of sustainable development is education. Recommendations for the development of society as an integral part of modern education are offered.*

***Key words:** sustainable development, concept of sustainable development, society, social needs, education*

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що сучасні тенденції розвитку суспільства визначили абсолютно новий етап формування національної системи освіти. Складні та динамічні відносини суспільства з навколишнім середовищем вимагають реформування освітнього процесу в напрямку реалізації основних засад концепції сталого розвитку освіти й виховання.

Аналіз останніх досліджень показує, що Україна має необхідні передумови для формування сталого розвитку в галузі сучасної освіти та в галузі науки та освіти загалом. Такі видатні вчені, як В. Андрущенко, В. Бакіров, І. Вакарчук, М. Згуровський, О. Іванов, В. Кремень, Д. Табачник, В. Воронкова, Б. Данилишин, С. Дорогунцов, В. Міщенко, Л. Шостак, В. Шевчук, З. Герасимчук, В. Прадун, Л. Мельник, М. Шапочка, А. Тихонов, Н. Гребенюк, О. Грянник, В. Феденко, В. Трегобчук та інші досліджують теоретичні основи сталого розвитку суспільства. Проте, незважаючи на велику науково-дослідну базу, присвячену теорії сталого розвитку, сьогодні не всі проблеми вирішені, а деякі питання залишаються дискусійними.

Концепція сталого розвитку (sustainable development) є розвитком вчення В. Вернадського про ноосферу, ще в першій половині ХХ ст., яка передбачає розвиток суспільства, в якому потреби нинішнього покоління задовольняються без нанесення шкоди можливостям майбутніх поколінь для задоволення їхніх власних потреб [1, с. 39].

Сучасна концепція освіти для сталого розвитку базується на Університетській хартії сталого розвитку (Женева, 1994), Белградській хартії (ЮНЕСКО-ЮНЕП, 1975), Тбіліській декларації (ЮНЕСКО-ЮНЕП, 1977) та Салоніцькій декларації (ЮНЕСКО, 1997) та на основі Програми 21 століття, прийнятої у 1992 р. у Ріо-де-Жанейро. Відповідно до Університетської хартії, університети та інші навчальні заклади повинні заохочувати впровадження в навчальну програму екологічних аспектів та основних принципів переходу суспільства до сталого розвитку, незалежно від їх професійної спрямованості та характеру діяльності [2].

Необхідність міжнародних угод та дій у галузі освіти для сталого розвитку на глобальному рівні вперше була наголошена напередодні Всесвітнього саміту зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі. Щодо Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, то одним із основних завдань цієї стратегії є: модернізація та розвиток освіти, яка повинна стати ініціативною та гнучкою, реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та в усьому світі.

Підвищення якості освіти має бути спрямоване на забезпечення економічного зростання держави та вирішення соціальних проблем суспільства, подальшу освіту та розвиток особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства [3].

Пріоритетом переходу України до сталого розвитку є забезпечення високої якості життя для сучасних та майбутніх поколінь шляхом збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку, надання можливості для відтворення навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів здоров'я людини, довкілля та соціальний захист. Тобто увага сучасних вчених зосереджена на питаннях духовного, морального, екологічного та економічного розвитку дітей та молоді. Означене проблемне коло пов'язане зі сталістю поведінки особистості, тобто її прагненням до соціальної справедливості, безконфліктного та гармонійного життя зі світом. Усвідомлення природи як неминущих людських та національних цінностей вимагає зусиль науки, освіти, засобів масової інформації, спрямованості їх на оптимістичне бачення світу, діяльності в ньому, усунення негативних проявів індивідуальної та масової поведінки, формування екологічної культури, етики, моралі в широкому загалі.

Ідея сталого розвитку почала впроваджуватися в освітній процес із метою виховання покоління, здатного створювати нове стале суспільство, спрямоване на збереження й примноження ресурсів. Важливу роль у цьому процесі відведено змістовному наповненню: освіта для сталого розвитку має будуватися на наявних життєвих ситуаціях, орієнтуватися на події соціального і природного довкілля. Розробка основних підходів до національної освіти для сталого розвитку відбулася в межах Міжнародного проекту «Освіта для сталого розвитку в дії» [4, с. 39].

Основні положення даної концепції полягають у наступному:

- в центрі уваги - люди, які мають право на здорове і продуктивне життя в гармонії з природою;

- невід'ємною частиною процесу розвитку є охорона навколишнього середовища;
- вирішення проблемних питань є завданням як теперішніх, так і майбутніх поколінь;
- зменшення різниці в рівні життя у світі;
- усунення або зменшення моделей виробництва та споживання держав, які не заохочують сталий розвиток.

Основними напрямками розвитку освіти для сталого розвитку є:

- розвиток та удосконалення початкової освіти. Завданням цього напрямку є якісна освіта протягом усього життя та доступність освіти для всіх, незалежно від віку, професії, статі, місця проживання. Можна застосувати цей напрям, проаналізувавши національну систему освіти та переорієнтувавши систему офіційної освіти;

- переорієнтувати існуючу освіту на всіх рівнях на вирішення проблем сталого розвитку. Завданням цього напрямку є переорієнтація існуючих освітніх програм у напрямку соціальних, економічних, екологічних знань та перспектив, а також формування досвіду та цінностей, необхідних для сталого розвитку. Можна реалізувати ці настанови, включивши освіту до національних стратегічних планів та планів дій щодо сталого розвитку;

- поглиблення громадського розуміння та усвідомлення важливості сталого розвитку. Завданням цього напрямку є навчання населення для сприяння переходу до стійких моделей виробництва та споживання. Ця сфера може бути реалізована завдяки залученню та використанню засобів масової інформації, підтримці та співпраці з неурядовими організаціями, участі громадськості у процесі прийняття рішень у галузі сталого розвитку та розвитку міжгалузевого діалогу та співпраці;

- навчання. Завданням цього напрямку є підготовка персоналу в інтересах переходу до сталого розвитку та подальшого розвитку освіти, що реалізується шляхом розробки спеціальних програм підготовки та перепідготовки [4, с.41].

Таким чином, зазначимо, що цілями освіти для сталого розвитку є:

- переорієнтація існуючих навчальних планів у напрямку соціальних, економічних, екологічних знань та перспектив;
- формування досвіду та цінностей, необхідних для сталого розвитку;
- навчання в інтересах переходу до сталого розвитку та подальшого розвитку освіти.

Також, зазначимо, що шляхи виконання завдань включають освіту до національних стратегічних планів, планів дій щодо сталого розвитку, а також розробку спеціальних програм підготовки та перепідготовки. Основними учасниками освіти сталого розвитку є вчителі - включення ідей для освіти сталого розвитку до курсів та дисциплін, розробка окремих курсів сталого розвитку, підготовка підручників з освіти сталого розвитку, перекваліфікація в освіті сталого розвитку. Освіта для сталого розвитку триває все життя і включає всі рівні та категорії освіти та підготовки.

У формальній освіті це: дошкільна освіта; середня освіта; вища освіта; дистанційне навчання; перепідготовка кадрів; короткострокове навчання [5, с. 118]. У неформальній освіті це: самоосвіта, у тому числі в пенсійному віці; участь у діяльності громадських організацій, об'єднань та асамблей.

На початку ХХІ ст. освіта почала трансформуватися, відповідаючи не лише культурним змінам території, епохальним соціальним викликам, але й індивідуальним задаткам конкретного суб'єкта [6, с. 39]. Тому роль освіти зростає, визначальну роль вже давно визнали країни, що стали на шлях постіндустріальної цивілізації, епохи організаційних, активних та інформаційних технологій, ери технологічної культури, епохи охорони навколишнього середовища та здоров'я людини. Новий період розвитку людини повинен відповідати новій філософії освіти, новим освітнім системам, новим моделям освіти [7, с. 54].

Реалії сьогодення свідчать, що сучасна освіта широко визнана у всьому світі як невід'ємна частина якісної освіти та ключовий фактор досягнення сталого розвитку. Вона є найефективнішим засобом підготовки людей до вирішення зростаючих проблем майбутнього та завтрашнього світу. Також,

освіта є засобом розвитку навичок і способом змінити поведінку людей, їх систему цінностей та спосіб життя, забезпечуючи громадську підтримку відмови людства від способу життя, що веде до смерті. Освіта є найбільшою надією людства та найефективнішим засобом досягнення сталого розвитку, відіграючи важливу роль у створенні більш гуманного світового порядку з справедливим розподілом економічних благ та прихильною до людини політичною владою. З іншого боку, європейський досвід переконливо показує, що чим вища освіта населення, тим краще живуть люди, тим досконалішими є демократичні інститути. Але на думку деяких дослідників у цій галузі, традиційна освіта не здатна своєчасно реагувати на гострі проблеми і повністю задовольняти сучасні потреби, оскільки: лише перелічує проблеми і не спрямований на їх вирішення; не дозволяє зрозуміти системну картину світу, оскільки більшість дисциплін викладається окремо; не спрямована на дослідження та практичне вирішення місцевих проблем; суспільство розвивається швидше, тому знання часто застарівають до кінця шкільного періоду [8, с. 57].

Таким чином, підводячи підсумок зазначимо, що освіта як невід'ємна складова для сталого розвитку суспільства потребує зміни в освітньому процесі стосовно викладачів, студентів та управління освітою: для вчителів - це перехід від передачі знань до створення умов для їх активного навчання та набуття практичного досвіду; для студентів це перехід від пасивного засвоєння знань до їх активного пошуку, практичного розуміння; для керівництва навчальним закладом це зміни у використанні закладом ресурсів, впровадження в управління принципів сталості та демократизації, налагодження діалогу із зацікавленими групами населення [9, с. 150]. Створюється освітнє середовище, де можна: висловити і відстояти власну точку зору; зробити усвідомлений вибір між альтернативами; нести відповідальність за свій вибір та передбачати його наслідки; слухати і розуміти інших; навчитися поважати демократичні рішення; вирішує конфлікти цивілізовано; навчитися домовлятися та взаємодіяти.

Отже, сучасна освіта та те, що розкриває її зміст, повинні проектувати не лише повне відтворення у підростаючого покоління стабілізованих норм моральної поведінки, але й готовність до їх вдосконалення, творче ставлення до свого вибору та активний сталий розвиток. Відіграючи вирішальну роль у суспільстві, освітня система визначає соціальні обриси майбутнього країни. Тому необхідно змінювати, вдосконалювати, узагальнювати та уніфікувати принципи організації навчально-виховного процесу, технологію засвоєння знань, типи відносин між викладачем та учнем, викладачем і студентом тощо. Але в результаті людство зможе гармонізувати відносини з природним середовищем і забезпечити існування Homo Sapiens на планеті Земля стільки часу, скільки захоче.

Список використаних джерел

1. Іванчук С.А. Концепія сталого розвитку в освітньому просторі закладів дошкільної освіти. *Науковий журнал «Молодий вчений»* №10.1 (62.1) жовтень, 2018 р. С. 39-42.
2. Элиас В.В. Обзор важнейших международных соглашений в области образования для устойчивого развития. URL: <http://www.ecoaccord.org/edu/Obzor-Int.agreements.htm> (дата звернення 10.04.21).
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затримку складання Комплексної програми про реалізацію національних рівнів, присутніх на всесвітній світ», 2003 - 2015 рр. *Офіційнуj visnyk Ukraїny*. - Офіційний вісник України, 18.
4. Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. *Путівник / За ред. В.Підліснюк*. К.: Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. 88с.
5. Ніколаєв К.Д. Випереджаюча освіта для сталого розвитку як інноваційна форма організації освітнього простору перепідготовки вчителів. *Педагогічні науки*. Випуск 126. 2015. С.116-124.
6. Mechanisms for Ensuring Sustainable Development of Society. Katowice

School of Technology Monograph 29 The authors bear full responsible for the text, quotations and illustrations Copyright by Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach, 2019. 406p.

7. Крайнік О.М., Сергієнко Т.І. Теоретичні аспекти особливостей міжнародного співробітництва у галузі освіти в Україні. *Тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація спільних міжнародних проектів та реформування відносин: наука, виробництво і ринок»*. Відповідальний за випуск П.О.Тесленко. Project, program, Portfolio Management. Одеса: Балан В.О., 2018. № 1. С. 53-55.

8. Проблеми сталого розвитку суспільства: погляд очима різних поколінь: монографія / [за заг. ред. О.Ю. Березіної, Ю.В. Ткаченко]; Національна мережа ВНЗ-партнерів спільного Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»; Черкаський державний технологічний університет. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2016. 714 с.

9. Сергієнко Т.І. Вплив сучасної освіти на сталий розвиток суспільства. *Освіта як чинник формування креативних компетентностей в умовах цифрового суспільства*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 27-28 листопада 2019 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г. Воронкова. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 150-152.